

Броварець Тетяна,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського
НАН України (Київ, Україна)

ORCID ID 0000-0003-1563-2572

e-mail: tetiana.volkovicher@gmail.com

**«ВСТАНЕ УКРАЇНА, СВІТ ПРАВДИ ЗАСВІТИТЬ,
І ПОМОЛЯТЬСЯ НА ВОЛІ НЕВОЛЬНИЧІ ДІТИ»:
ВИШИТІ ФОЛЬКЛОРИЗОВАНІ ТВОРИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Стаття присвячена явищу вишивання фольклоризованих поетичних творів Тараса Шевченка на рушниках, чимало з яких належать до патріотичних написів (переважно Західна Україна, 1930-ті рр.). Ці фольклоризовані рядки могли бути у різних контамінаціях. Вишивальниці часто поєднували між собою від двох до чотирьох творів й у такий спосіб створювали принципово новий текст. Зокрема, демонструються рушники з вишитою словесною формулою «Встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти» (прототекст — містерія Т. Шевченка «Великий льох»), яка у різних випадках контамінується з іншими словесними формулами — також фольклоризованими творами Кобзаря, наприклад: «Любіться, брати мої, Україну любіть, і за неї, безталанну, Господа моліть» (прототекст — вірш Т. Шевченка «Згадайте, братія моя...» із циклу «В казематі») або «Свою Україну любіть. Любіть її... во врем'я люте, в остатню тяжкую минуту за неї Господа моліть» (прототекст — XII поезія Т. Шевченка «Чи ми ще зійдемося знову?» із циклу «В казематі»). Проаналізовані також конкретні випадки (на прикладі вірша-послання Т. Шевченка «Заповіт»), коли політичне смислове навантаження деяких вишитих словесних формул тісно переплітається з особистою сферою та уславленням самого поета. Продемонстровано, як на початку XXI ст. відбувається реактуалізація зразків епіграфічної вишивки першої половини XX ст. Такі випадки можна яскраво простежити у соціальних мережах, коли під час революційних подій публікуються світлинки епіграфічних рушників, зокрема з вишитими рядками — фольклоризованими творами Тараса Шевченка. Зафіксовано і випадок подвійної реактуалізації одного і того ж зразка епіграфічної вишивки (рушник зі словесними формулами «Встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти» і «Свою Україну любіть. Любіть її... во врем'я люте, в остатню тяжкую минуту за неї Господа моліть») з часовим проміжком у дев'ять років (під час Помаранчевої революції і Революції гідності).

Ключові слова: вишиті фольклоризовані поетичні твори Тараса Шевченка, рушники, патріотичні написи, реактуалізація, фольклоризація, прототекст, контамінація.

Патріотичні написи на західноукраїнських рушниках 1930-х років. У 1930-ті роки на території Західної України стали масово поширюватися вишиті словесні тексти політичної спрямованості. З-поміж усіх текстильних виробів здебільшого вони побутували на рушниках. Чимало із цих патріотичних вишитих написів являли собою фольклоризовані твори Тараса Шевченка. Вишивальниці поєднували між собою переважно від двох до чотирьох різних творів й у такий спосіб створювали принципово новий текст. Рядки з поезій Тараса Шевченка (вже перероблені народом) могли бути у різних контамінаціях на рушниках. У контексті вивчення творчої спадщини Кобзаря загалом і фольклоризації

його поезій зокрема явище вишивання його творів є доволі поширеним, однак наразі мало-дослідженим — маємо лише згадки про нього (Волковічер, 2019, с. 99–100, 133).

Джерельною базою цієї статті є світлинки старовинних рушників переважно першої половини XX ст., зокрема, велика їхня частина належить до 1930-х рр. Всі вони розміщені в Інтерактивному електронному покажчику фольклорних формул (епіграфічна вишивка) (далі — Покажчик), доступному онлайн (Броварець, 2016–2021). Покажчик постійно поповнюється. На сьогодні у цій базі можемо нарахувати кілька десятків вишитих зразків, в основі яких — дванадцять словесних формул (прототекстів творів Т. Шевченка), які у той або інший

спосіб комбінуються на різних рушниках. Нашою метою є демонстрація фольклоризації цих творів у вишивці першої половини ХХ ст.

Нижче наводимо дванадцять словесних формул — фольклоризованих поетичних творів Тараса Шевченка, які зафіксовані на українських рушниках першої половини ХХ ст., разом з відповідними їм прототекстами:

1. «Встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти» — 11 зразків епіграфічної вишивки у Показчику («Встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — містерія Т. Шевченка «Великий льох» (Шевченко, 1845).

2. «Свою Україну любіть. Любіть її... во врем'я люте, в остатню тяжкую минуту за неї Господа молити» — 13 зразків епіграфічної вишивки у Показчику («Свою Україну любіть. Любіть її... во врем'я люте, в остатню тяжкую минуту за неї Господа молити» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — XII поезія Т. Шевченка «Чи ми ще зійдемося знову?» із циклу «В казематі» (Шевченко, 1847).

3. «Любіться, брати мої, Україну любіть, і за неї, безталанну, Господа моліть» — 7 зразків епіграфічної вишивки у Показчику («Любіться, брати мої, Україну любіть, і за неї, безталанну, Господа моліть» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — вірш Т. Шевченка «Згадайте, братія моя...» із циклу «В казематі» (Шевченко, 1847).

4. «Мій любий невинний краю! За що тебе Господь так тяжко карає?» — 4 зразки епіграфічної вишивки у Показчику («Мій любий невинний краю! За що тебе Господь так тяжко карає?» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — вірш Т. Шевченка «Осії глава XIV. Подражаніє» (Шевченко, 1859).

5. «Україно, Україно-ненько! Як згадаю тебе, краю, то в'яне серденько!» — 3 зразки епіграфічної вишивки у Показчику («Україно, Україно-ненько! Як згадаю тебе, краю, то в'яне серденько!» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — поема Т. Шевченка «Тарасова ніч» (Шевченко, 1838).

6. «Боріться — поборете!» — 13 зразків епіграфічної вишивки у Показчику («Боріться — поборете!» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — поема Т. Шевченка «Кавказ» (Шевченко, 1845).

7. «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля» — 3 зразки епіграфічної вишивки у Показчику («В своїй хаті своя правда, і сила, і воля» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — поема-послання Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні

і не в Україні моє дружнє посланіє» (Шевченко, 1845).

8. «Кохайтесь, чорнобриві, та не з москалями, бо москалі — чужі люди, роблять лихо з вами» — 6 зразків епіграфічної вишивки у Показчику («Кохайтесь, чорнобриві, та не з москалями» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — поема Т. Шевченка «Катерина» (Шевченко, 1838).

9. «Як умру, то поховайте мене на могилі, серед степу широкого, на Україні милій» — 10 зразків епіграфічної вишивки у Показчику («Як умру, то поховайте мене на могилі» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — вірш-послання Т. Шевченка «Заповіт» (Шевченко, 1845).

10. «Одна я одна, як билиночка в полі, та не дав мені Бог ані щастя, ні долі» — 8 зразків епіграфічної вишивки у Показчику («Одна я, одна, як билиночка в полі, та не дав мені Бог ані щастя, ні долі» — реалізація формули, 2016–2021). Прототекст — I поезія Т. Шевченка із циклу «В казематі» (Шевченко, 1847).

11. «Не щибече соловейко в лузі над водою, не співає чорнобрива стоя під вербою» — 3 зразки епіграфічної вишивки у Показчику («Не щибече соловейко в лузі над водою, не співає чорнобрива стоя під вербою» — реалізація формули, 2016–2021); Прототекст — балада Т. Шевченка «Тополя» (Шевченко, 1840).

12. «У кожного своя доля і свій шлях широкий» — 10 зразків епіграфічної вишивки у Показчику («У кожного своя доля і свій шлях широкий» — реалізація формули, 2016–2021); прототекст — поема Т. Шевченка «Сон» (Шевченко, 1844).

Вище ми навели вишиті фольклорні формули, прототекстами яких стали не просто твори Тараса Шевченка, а саме його фольклоризовані твори. Інакше кажучи, поетичні твори Т. Шевченка, перед тим як потрапити на полотно у вигляді вишивки, пройшли певний етап фольклоризації, тобто на той момент вони вже побутували як українські народні пісні. Відповідно для визначення семантики / прагматики рушника з певним написом важливо розуміти: вишивальниця, залишаючи на текстилі рядки з творчості великого Кобзаря, сприймала їх скоріше як фольклор, ніж як поезію Т. Шевченка. Це означає, що написи, прототекстами яких були твори Т. Шевченка, побутували у різних варіантах; аналогічно і смисли цих написів варіювалися, а деколи і суттєво відрізнялися від первинного авторського задуму.

Наведені вище словесні формули найчастіше вишивалися паралельно з національною символікою. Такі вироби, за свідченнями влас-

ників родинних реліквій, у першій половині ХХ ст. було дуже небезпечно зберігати вдома (хазяям загрожувало суворе покарання аж до виселення в Сибір). Тому ті екземпляри, які все-таки дійшли до наших днів, переховувалися у різні способи (Волковічкер, 2019, с. 133–134).

Наприклад, Г. Кажан у своїй статті «Щоб енкаведисти не знайшли рушника з тризубом, заховала його в... клубок ниток» (2017) розповідає про родину Кушнірів з Волинської області, члени якої зберігають старовинний рушник із написом «ВСТАНЕ УКРАЇНА, СВІТ ПРАВДИ ЗАСВІТИТЬ І ПОМОЛЯТЬСЯ НА ВОЛІ НЕВОЛЬНИЧІ ДІТИ / БОЖЕ УКРАЇНУ СПАСИ! / ЛЮБІТЕСЯ, БРАТИ МОЇ, УКРАЇНУ ЛЮБІТЕ І ЗА НЕЇ БЕЗТАЛАННУ ГОСПОДА МОЛІТЕ...» (Кажан, 2017). Отже, у першій половині ХХ ст. рушник замотували у клубок ниток, аби його не знищили. Зокрема, у статті цікаво розповідається, як впродовж тривалого часу змінювалася доля рушника, який то переховувався від ворогів, то вивішувався на найпочесніші місця — портрет Кобзаря чи ікону Богородиці. Тепер його вивішують на великі свята, коли збирається вся родина Кушнірів. Говорячи науковою мовою, відбувається постійна (під час свят) реактуалізація цього вишитого тексту.

Зважаючи на епоху цифровізації, у якій ми наразі живемо, реактуалізація старовинних вишитих текстів найчастіше відбувається в онлайн-просторі. Так, під час Помаранчевої революції 2004 р. у соцмережах поширювали світлину ще одного рушника з того ж регіону (Волинська обл., перша половина ХХ ст.) патріотичного спрямування. Вишитий на ньому напис «ВСТАНЕ УКРАЇНА СВІТ ПРАВДИ ЗАСВІТИТЬ І ПОМОЛЯТЬСЯ НА ВОЛІ НЕВОЛЬНИЧІ ДІТИ! / БОЖЕ УКРАЇНУ СПАСИ! // СВОЮ УКРАЇНУ ЛЮБІТЬ ЇЇ ВОВРЕМЯ ЛЮТЕ ОСТАННЮ ТЯЖКУЮ МИНУТУ ЗА НЕЇ ГОСПОДА МОЛІТЬ» охрестили пророчим. Коментар до фото був такий: «...На ньому вишиті сучасні події в Україні: покровитель Києва — архангел Михаїл, з двома помаранчевими мечами, опоясаний помаранчевим поясом, збоку герб Галичини — оранжевий лев (зазвичай жовтий), який лізе на київські кручі, судейська мантия з тризубом, загадкова помаранчева корона, таке саме тло з червоними хрестами...» (Пророчий рушник з Волині, 2004, 25 грудня). Помаранчевий колір на рушнику майже сторічної давнини люди сприйняли як передбачення Помаранчевої революції.

Згодом, майже за дев'ять років, світлину цього ж рушника розмістив на своїй фейсбук-сторінці активний учасник Революції гідності Володимир Сабат (2013, 29 грудня). Разом з ін-

шими світлинами, розміщеними у той період на його сторінці (фото тогочасного Майдану), рушник сприймається як заклик до боротьби за волю України. Функції вишитого тексту, який на цей раз був також реактуалізований під час революційних подій, лишилися загалом незмінними, але вже в контексті Євромайдану.

Зводячи до купи обидва випадки, можемо стверджувати, що ми стали свідками того, як один і той самий зразок епіграфічної вишивки першої половини ХХ ст. двічі реактуалізувався під час революційних подій початку ХХІ ст.: Помаранчевої революції та Революції гідності.

Сплетіння різних смислів у вишитих фольклорних формулах: особистого, політичного та шанування пам'яті Кобзаря. Деякі із цитованих нами вишитих фольклоризованих творів Т. Шевченка, як доволі легко помітити, не містять явного політичного послання, їх також можна віднести до сфери особистого життя людини.

Зокрема, йдеться про вишивання такої відомої поезії, як вірш-послання «Заповіт». Цей твір Т. Шевченка масово вишивали з початку ХХ ст. і продовжують вишивати аж до сьогодні. Проте є істотні відмінності між сучасними вишивками «Заповіту» і сторічної давнини. Якщо у наш час твір «Заповіт» вишивають зазвичай майже повністю (два перші і два останні куплети із шести наявних), зі збереженням усієї авторської стилістики, орфографії та пунктуації, тобто фактично у вигляді скороченої цитати, то у першій половині минулого століття цей вірш-послання відтворювали на рушниках у фольклоризованому вигляді.

Останнє означає, що на текстилі сторічної давнини побутували значно більш усічені варіанти цього тексту, до того ж із по-різному скомбінованими рядками, численними орфографічними та пунктуаційними помилками і діалектними особливостями. Це свідчить про те, що його вишивали не за друкованим зразком, а по пам'яті — скоріше як народну пісню (що вже до цього побутувала в усній культурі), ніж як авторський твір.

Серед цих усічених фольклоризованих варіантів «Заповіту» найпопулярнішими є такі форми, коли збережені:

1) тільки перший і п'ятий куплети з шести наявних (наприклад, напис на рушнику 1934 р. з Волинської обл.: «МОГИЛА ТАРАСА ШИВЧЕНКА НАД ДНІПРОВИЙ ГОРІ ЯК УМРУ ТО ПОХОВАЙТЕ МЕНЕ НА МОГИЛІ СЕРЕД СТЕПУ ШИРОКОГО НА УКРАЇНІ МИЛІЙ // ПХАВАЙТЕ ТА ВСТЕ КАЙДАНИ ПОРВІТЕ І ВАЖОЮ ЗЛОЮ КРОВЮ ВОЛЮ ОКРОПІТЕ 1934 Р ТКАЧУК ОЛЬГА» (Броварець, 2016–2021));

2) лише перші два рядки (наприклад, напис на рушнику першої половини ХХ ст. (місце виготовлення невідоме): «ЯК УМРУ ТО ПОХОВАЙТЕ // МЕНЕ НА МОГИЛІ. М. Т.Г.Ш. / НА ПАМ'ЯТЬ» (Броварець, 2016–2021)).

Щодо візуального складника рушників із «Заповітом», то сучасні текстильні вироби прикрашені здебільшого ініціалами Тараса Григоровича Шевченка великого розміру, часто геометричним орнаментом або так званими брокарівськими розочками, іноді ще й портретом самого Кобзаря. Акцент тут, очевидно, робиться на вшануванні постаті Тараса Шевченка.

Рушники першої половини ХХ ст. з аналогічною вербальною формулою містили характерне зображення могили з хрестом за огорожею поміж двох дерев. Це ж зображення вишивальниці часто поєднували з іншими словесними формулами, зокрема: «Під хрестом моя могила, на хресті моя любов», «На могилі чорний ворон кричаче, милий спомнить обо мене — тяжело заплаче» та ін. За різноманітними свідченнями, рушники із цим типовим зображенням могили мали різне значення: спомин про померлого, виряджання чоловіка в дорогу тощо (Волковичер, 2017, с. 689–690) — тобто стосувалися сфери особистого життя людини. Із такою ж семантикою, ймовірно, були і рушники з тією ж візуальною формулою могили з хрестом поміж двох дерев та вже згаданою словесною формулою «Як умру, то поховайте мене на могилі». І хоча такі рушники також могли містити ініціали Т. Шевченка (а могли і не містити), але у цьому випадку вони губляться на загальному фоні (адже візуальна складова, а саме могила з хрестом, займає значно більшу частину текстильного виробу), де на перший план виходить сам текст про поховання, який можна застосувати до кожної людини (а не слава великого Кобзаря, як ми це бачимо на сучасних текстильних виробках).

Додаткові політичні смисли вишитих написів. Попри встановлений нами факт, що деякі вишиті фольклоризовані поезії Тараса Шевченка (щойно аналізовані нами вишиті рядки з вірша «Заповіт») можуть належати до сфери особистого життя людини, це також не виключає і зворотного: у деяких випадках ці ж самі написи все-таки мали глобальний (політичний) сенс.

Як ми щойно зазначили, рядки із «Заповіту» Т. Шевченка могли вишиватися з акцентом на особисте життя людини, її смерть (здебільшого на старовинних рушниках), а також з метою уславлення автора цих рядків (це ми спостерігаємо на сучасних виробках, часто приурочених до річниці з дня народження Кобзаря).

Можливий також третій сенс відтвореного на текстилі «Заповіту» — саме той, який і закладався великим Кобзарем, — патріотичний.

Нижче наведемо коментар вишивальниці, яка на інтернет-форумі «Спілкування за вишивкою» поділилася світлиною рушника із «Заповітом», вишитого її старшою родичкою: «... Цей рушник вишивався власне десь у 1992 році, він є символом такого собі народження і становлення України. Тільки-но відбувся референдум, зразу ж бабуся двоюрідна сестра почала вишивати рушник. До цього часу портрет Шевченка висів без рушника...» На це одна з вишивальниць відповіла: «...Я гадала, може, то якась традиція давня, але теж хороша традиція, хоч і свіжа. Хіба що холмик трошки збив з пантелику...» А ще третя учасниця форуму додала: «... Рушник із «Заповітом» — своєрідно вже традиційний, а хрест і могила на багатьох рушниках цього періоду є, не треба їх боятися» (Спілкування за вишивкою, 2011).

Цей рушник перших років незалежності України із написом «ЯК УМРУ ТО ПОХОВАЙТЕ МЕНЕ НА МОГИЛІ СЕРЕД СТЕПУ ШИРОКОГО НА ВКРАЇНІ МИЛІЙ // ПОХОВАЙТЕ ТА ВСТАВАЙТЕ КАЙДАНИ ПОРВІТЕ І ВРАЖОЮ ЗЛОЮ КРОВЮ ВОЛЮ ОКРОПІТЕ» відтворений за старовинною схемою — із зображенням могили з хрестом, але вже, судячи з пояснення родички вишивальниці, з оновленим патріотичним смислом. Тому і два останні коментарі абсолютно не суперечать один одному: рушники із зображенням могили дійсно традиційні, починаючи від першої половини ХХ ст.; рушники із вишитими рядками «Заповіту» також традиційні, так само починаючи від першої половини ХХ ст. А смисли (як словесної, так і візуальної вишитої формули) можуть зберігатися, трансформуватися, нарощуватися або навіть кардинально змінюватися. Патріотична семантика могла бути закладена й у деяких давніших рушниках із тими ж формулами. У цьому випадку ми спостерігаємо видозміну давніших політичних смислів (у тому числі закладеного Кобзарем), характерну саме для періоду вишивання рушника, а саме: приурочення до конкретної події — здобуття Україною незалежності 1991 р.

Висновки. Отже, можемо стверджувати, що чимало вишитих написів на рушниках, протекстами яких стали фольклоризовані твори Тараса Шевченка, містили політичний посил: прагнення волі і незалежності українського народу. Нам видається перспективним і надалі збирати матеріали на цю тематику, докладно аналізуючи знайдені зразки. У межах цієї статті ми коротко охарактеризували дві виявлені ви-

шиті словесні формули, похідні від фольклоризованих творів Тараса Шевченка. Одна з них (а це вишита формула «Встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти» (прототекст — містерія Т. Шевченка «Великий льох»)) мала явний патріотичний сенс, і її семантика практично не змінювалася, можливо, лише додавалися певні смислові відтінки. Водночас значення інших рушникових

написів, які походили від фольклоризованих творів Кобзаря, зазнавали (а подекуди зазнають і нині) трансформацій. Яскравим прикладом є рядки з вірша-послання Т. Шевченка «Заповіт»: «Як умру, то поховайте мене на могилі, серед степу широкого, на Україні милій...» — коли семантичне поле надзвичайно широке: від особистих переживань людини до патріотичного послу й ушавлення самого Кобзаря.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Борітеся — поборете!» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/boritesya-poborete-realizatsiya-invariantu/>. Пароль: 2707.
2. Броварець Т. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)*. URL: <http://volkovicher.com>; пароль: 2707.
3. «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-invarianti/v-svoyij-hati-svoya-pravda-i-syla-i-volya/>. Пароль: 2707.
4. Волковичер Т. «Под крестом моя могила, на кресте моя любовь...»: многозначность вышитых надписей, или сюжетно-эпиграфические рушники — новая традиция XX века в условиях глобализации. *Збірник докладаў і тезісаў 7 Міжнароднай наукова-практычнай канферэнцыі «Традыцый і сучасны стан культуры і мастацтва»*. Мінск, 2017. Т. 1. С. 688–690.
5. Волковичер Т. Вербальні тексти у народній вишивці кінця XIX — першої половини XX ст.: генеза, семантика, прагматика : [моногр.] / НАН України, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. К.: Наукова думка, 2019.
6. «Встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/vstan-ukrayino-svit-pravdi-zasvitit-i-pomolyatsya-na-voli-nevolnichi-diti-realizatsiya-invariantu/>. Пароль: 2707.
7. Кажан Г. Щоб енкаведисти не знайшли рушника з тризубом, заховала його в ... клубок ниток. *Волинь*. 22 серпня. 2017. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/84163-shchob-enkavedisti-ne-znayshli-rushnika-z-trizubom-zakhovala-yogo-v-klubok-nitok.html>
8. «Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/invarianti/kohajtesya-chornobriv-ta-ne-z-moskalyami-realizatsiya-invariantu/>. Пароль: 2707.
9. «Любітеся, брати мої, Україну любіте, і за неї, безталанну, Господа моліте» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/190-lyubitesya-brati-moiji-ukrajnu-lyubite-i-za-neyi-beztalannu-gospoda-molite-realizatsiya-formuli/>. Пароль: 2707.
10. «Мій любий невинний краю! За що тебе Господь так тяжко карає?» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/mij-lyubij-nevinnij-kraju-za-shho-tebe-gospod-tak-tyazhko-karaye-realizatsiya-invariantu/>. Пароль: 2707.
11. «Не щечебе соловейко в лузі над водою, не співає чорнобрива стоя під вербою» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-invarianti/ne-shhebeche-solovejko-v-luzi-nad-vodoyu-ne-spivaye-chornobryva-stoya-pid-verboyu-realizatsiya-formuly/>. Пароль: 2707.
12. «Одна я, одна, як билиночка в полі, та не дав мені Бог ані щастя, ні долі» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-invarianti/odna-ya-odna-yak-bilinochka-v-poli-ta-ne-dav-meni-bog-ani-shhastyani-doli-realizatsiya-formuli/>. Пароль: 2707.
13. Пророчий рушник з Волині. *Майдан*. 25 грудня. 2004. URL: <http://maidan.org.ua/static/narnews/1103936410.html>

14. Сабат В. Рушник. 29 грудня. 2013. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=178094862399835&set=pcb.178095065733148>
15. «Свою Україну любіть. Любіть її... во врем'я люте, в остатню тяжкую минуту за неї Господа молити» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/svoyu-ukrayinu-lyubit-lyubit-yiyi-vo-vrem-ya-lyute-v-ostatnyu-tyazhkuyu-minutu-zaneyi-gospoda-molit-realizatsiya-invariantu/>. Пароль: 2707.
16. Спілкування за вишивкою. 17 березня. 2011. URL: <https://vyshyvanka.ucoz.ru/forum/38-395-27>
17. «У кожного своя доля і свій шлях широкий — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/u-kozhnogo-svoya-dolya-i-svij-shlyah-shirokij-realizatsiya-invariantu/>. Пароль: 2707.
18. «Україно, Україно-ненько! Як згадаю тебе, краю, то в'яне серденько!» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/ukrayino-ukrayino-nenko-yak-zgadayu-tebe-krayu-to-v-yane-serdenko-realizatsiya-invariantu/>. Пароль: 2707.
19. Шевченко Т. Кобзар. URL: <http://poetyka.uazone.net/kobzar/zmist.html>.
20. «Як умру, то поховайте мене на могилі» — реалізація формули. (2016–2021). *Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)* / Т. Броварець. URL: <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/yak-umru-to-pohovajte-mene-na-mogili-realizatsiya-invariantu/>. Пароль: 2707.

REFERENCES

1. «Boritesia — poborete!» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/boritesya-poborete-realizatsiya-invariantu/> (password: 2707).
2. Brovarets, T. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com> (password: 2707).
3. «V svoii khati svoia pravda, i syla, i volia» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-invarianti/v-svoiy-hati-svoya-pravda-i-syla-i-volya/> (password: 2707).
4. Volkovicher, T. (2017). «Pod krestom moia mogila, na kreste moia liubov...»: mnogoznachnost vyshitykh nadpisei, ili suzhetno-epigraficheskie rushniki — novaia traditsiia XX veka v usloviiakh globalizatsii. *Proceedings (Reports and Theses) of the Seventh Scientific and Practical International Conference “Traditional and Contemporary State of the Culture and Art”, Minsk, Vol. 1, 688–690* [in Russian].
5. Volkovicher, T. (2019). *Verbalni teksty u narodni vyshyvtsi kintsia XIX — pershoi polovyny XX st.: heneza, semantyka, prahmatyka*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
6. «Vstan, Ukraino! Svit pravdy zasvityt, i pomoliatsia na voli nevolnychi dity» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/vstan-ukrayino-svit-pravdi-zasvityt-i-pomolyatsya-na-voli-nevolnichi-diti-realizatsiya-invariantu/> (password: 2707).
7. Kazhan, H. (2017, August 22). Shchob enkavedysty ne znayshly rushnyka z tryzubom, zakhovala yoho v... klubok nytok. *Volyn* [in Ukrainian]. <https://www.volyn.com.ua/news/84163-shchob-enkavedysty-ne-znayshli-rushnika-z-trizubom-zakhovala-yogo-v-klubok-nitok.html>
8. «Kokhaitesia, chornobryvi, ta ne z moskaliamy» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/invarianti/kohajtesya-chornobryvi-ta-ne-z-moskalyami-realizatsiya-invariantu/> (password: 2707).
9. «Liubitesia, braty moi, Ukrainu liubite, i za nei, beztalannu, Hospoda molite» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/190-lyubitesya-brati-moyi-ukrajnu-lyubite-i-za-neyi-beztalannu-gospoda-molite-realizatsiya-formuli/> (password: 2707).

10. «Mii liubyi nevyynnyi kraiu! Za shcho tebe Hospod tak tiazhko karaie?» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/mij-lyubij-nevinnij-krayu-za-shho-tebe-gospod-tak-tyazhko-karaye-realizatsiya-invariantu/> (password: 2707).
11. «Ne shchebeche soloveiko v luzi nad vodoiu, ne spivaie chornobryva stoia pid verboiu» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-invarianti/ne-shhebeche-solovejko-v-luzi-nad-vodoyu-ne-spivaye-chornobryva-stoya-pid-verboiu-realizatsiya-formuly/> (password: 2707).
12. «Odna ya, odna, yak bylynochka v poli, ta ne dav meni Boh ani shchastia, ni doli» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-invarianti/odna-ya-odna-yak-bilinochka-v-poli-ta-ne-dav-meni-bog-ani-shchastia-ni-doli-realizatsiya-formuli/> (password: 2707).
13. Prorochyi rushnyk z Volyni. (2004, December 25). *Maidan*. [in Ukrainian]. <http://maidan.org.ua/static/narnews/1103936410.html>
14. Sabat, V. (2013, December 29). *Rushnyk*. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=178094862399835&set=pcb.178095065733148>
15. «Svoiu Ukrainu liubit. Liubit yii... vo vremena liute, v ostatniu tiazhkuiu mynutu za nei Hospoda molyt» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/svoiu-ukrayinu-lyubit-lyubit-yiyi-vo-vrem-ya-lyute-v-ostatnyu-tyazhkuyu-minutu-za-neyi-gospoda-molit-realizatsiya-invariantu/> (password: 2707).
16. *Spilkuvannia za vyshyvkoiu*. (2011, March 17). [in Ukrainian]. <https://vyshyvanka.ucoz.ru/forum/38-395-27>
17. «U kozhnogo svoia dolia i svii shliakh shyroky — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/u-kozhnogo-svoia-dolya-i-svij-shlyah-shirokij-realizatsiya-invariantu/> (password: 2707).
18. «Ukraino, Ukraino-nenko! Yak zhadaiu tebe, kraiu, to viane serdenko!» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/ukrayino-ukrayino-nenko-yak-zgadayu-tebe-krayu-to-v-yane-serdenko-realizatsiya-invariantu/> (password: 2707).
19. Shevchenko, T. *Kobzar*. [in Ukrainian]. <http://poetyka.uazone.net/kobzar/zmist.html>
20. «Yak umru, to pokhovaite mene na mohyli» — realizatsiia formuly. (2016–2021). *Interactive Online Index of Folklore Formulas (Epigraphic Embroidery)*. [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/verbalni-formuli/yak-umru-to-pohovajte-mene-na-mogili-realizatsiya-invariantu/> (password: 2707).

Tetiana Brovarets,

National Academy of Sciences of Ukraine, Maksym Rylskyi Institute for Art Studies,
Folkloristics and Ethnology
ORCID ID 0000-0003-1563-2572
e-mail: tetiana.volkovicher@gmail.com

“UKRAINE WILL RISE, THE LIGHT OF TRUTH WILL SHINE, AND SLAVE CHILDREN WILL PRAY IN FREEDOM”: THE EMBROIDERED FOLKLORIZED WORKS OF TARAS SHEVCHENKO

The article is devoted to the phenomenon of embroidering the folklorized poetic works of Taras Shevchenko on the towels (rushnyky), many of which belong to the patriotic inscriptions (for the most part, Western Ukraine, the 1930s). These folklorized lines could be in a variety of contaminations. Embroideresses often combined between two and four different works, therefore creating an absolutely new text. Particularly, I demonstrate rushnyky with the embroidered verbal formula “Ukraine will rise! A light of truth will shine, and slave children will pray in freedom” (the prototext is the mystery “Big Cellar”) which in different cases is combined with other verbal formulas (which are also folklorised works by Kobzar): for example, “Love each other, my brothers, love Ukraine, and pray to God

for our unfortunate country" (the prototext is the poetry "Remember, My Brothers" from the cycle "In the Casemate" by Taras Shevchenko) or "Love your Ukraine. Love her... in the difficult time, in the last worst moment pray to God for her" (the prototext is the 12th poetry "Will We Get Together Again?" from the cycle "In the Casemate" by Taras Shevchenko). The concrete cases (on the example of the poetry "My Testament" by T. Shevchenko) where a political content is closely intertwined with a private sphere and glorification of the poet have been also analyzed. It is shown that at the beginning of the 21st century there was re-actualization of the epigraphic embroidery samples which had been embroidered at the first half of the 20th century. Such cases can be well traced on social networks, when, during revolutionary events, photographs of epigraphic towels are published, in particular with embroidered lines which are folklorized works by Taras Shevchenko. A case of double re-actualization of the same sample of epigraphic embroidery was also recorded (the rushnyk with the verbal formulas "Ukraine will rise, the light of truth will shine, and slave children will pray in freedom" and "Love your Ukraine. Love her... in the difficult time, in the last worst moment pray to God for her") with a time interval of nine years (during the Orange Revolution and the Revolution of Dignity).

Keywords: embroidered folklorized poetic works by Taras Shevchenko, rushnyky, patriotic inscriptions, re-actualization, folklorization, prototext, contamination.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2021.

Прийнято до друку 12.01.2022.

Кубг.edu.ua